

ממה חושש מחמוד עבאס?

פרופ' אלי פודה*

יולי 2017

נאומו של אבו מאזן, נשיא הרשות הפלסטינית, בפסגת ראשי מדינות אפריקה באדיס אבבה ב-2 ביולי לא תפס כותרות מיוחדות, בארץ או בחו"ל. הוא עסק בנושאים השגרתיים של כיבוש אולם כלל פסקה מעניינת בה קרא המנהיג הפלסטיני למנהיגי היבשת (הכוללת מדינות מוסלמיות וערביות רבות) להתנות כל התקדמות ביחסים עם ישראל בסיום הכיבוש. וכאן נשאלת השאלה ממה חושש מחמוד עבאס? הרי כל המומחים טוענים בלהט, כי מדינות ערב, ובמיוחד ערב הסעודית, לא ייטלו על עצמם סיכונים מיותרים ויעשו נורמליזציה עם ישראל בטרם נפתרה הבעיה הפלסטינית.

דאגתו של עבאס באה מכמה כיוונים: האחד, כמי שנטל חלק פעיל בעשיית ההיסטוריה הפלסטינית, הוא מודע היטב לעובדה שמדינות ערב ואש"ף ברגע האמת הלכו אחר האינטרסים שלהן. הייתה זו מצרים של סאדאת שהחליטה ב-1979 לנטוש ולחתום על שלום נפרד עם ישראל, וזאת למרות שהסכמי קמפ דייוויד ב-1978 כללו חלק ארוך שטיפל בסוגיה הפלסטינית (אם כי לא לשיעור רצונו של אש"ף שלא הוכר כלל). מלחמת לבנון הראשונה לא הביאה לתגובה ערבית שתציל את אש"ף מידי ישראל, והארגון לא רק שספג מפלה אנושה אלא נאלץ להעביר את מפקדותיו לתוניסיה. ואילו ירדן החליטה ב-1988 להינתק באופן חד-צדדי מהגדה המערבית בעקבות האינתיפאדה הראשונה. השלום עם ירדן נחתם ב-1994 לאחר שערפאת עצמו נטש את ירדן וחוסיין – למרות שהלה סיפק לו מטרריה מדינית במהלך וועידת מדריד (1991) – כדי לחתום על הסכם אוסלו (1993). חוסיין חש נבגד, אך החליט לנצל את המומנטום ולחתום עם רבין על הסכם מבלי לחכות כי ההסכם אכן יתממש ותקום מדינה פלסטינית.

החשש השני של עבאס הוא שאין לו בעלי ברית טבעיים "המונחים בכיסו". בעבר, אש"ף יכול היה להסתייע בברית המועצות, בסוריה, בעיראק, בלוב, באלג'יריה, בתימן ועוד, אולם כל הגורמים הללו אינם רלבנטיים כיום מבחינתה של הרשות, הנשענת על הגורמים המתונים התומכים בתהליך המדיני. תמיכתם של גורמים אלה ברשות אינה אוטומטית. כך, למשל, היוזמה המצרית בשנה האחרונה לתיקונה של יוזמת השלום הערבית (יוזמה שנכשלה בשל התנגדות הרשות), וגם הניסיון "להמליך" את דחלאן, בהסכמת החמאס, על עזה, הן דוגמאות ליכולת של מצרים ללכת בעקבות האינטרסים שלה בלבד. חולשתה המבנית של הרשות, וכן יכולותיה הכלכליות המצומקות, יוצרות אפוא תלות מדינית וכלכלית בכל הגורמים הללו, כולל ישראל.

ולבסוף, מחמוד עבאס רואה כי בעמדה הערבית חל כרסום קבוע לטובת ישראל. כך, למשל, הקוורטט הערבי הציע ביולי 2013 שינוי ביוזמת השלום הערבית, הכולל נכונות לחילופי שטחים, וזאת מבלי שישראל הציגה איזה וויתור משלה כדי לקבל את ההישג הזה. יתרה מזו, בשנתיים האחרונות אנו עדים למחוות סעודיות שונות, כגון פגישות וביקורים של אישים שונים, וכן רמזים עבים על שיתוף פעולה מודיעיני שמתנהל מאחורי הקלעים כנגד אויבים משותפים. זאת ועוד, במאי 2017 דיווח הוול סטריט ג'ורנל, כי ערב הסעודית ומדינות המפרץ הציעו שורה של צעדי נורמליזציה כלפי ישראל תמורת הקפאה חלקית של הבנייה בהתנחלויות, וכן הקלות בסחר עם עזה. הדיווחים הללו ואחרים, גם אם מוגזמים הם, מטרידים את מנוחתו של עבאס.

ואולם, עבאס צריך לחשוש מכיוון נוסף, חדש: לאורך השנים מדינות ערב שונות קיימו קשרים עם ישראל מאחורי הקלעים. קראתי לזה "סינדרום הפילגש": החשש להיתפס בגלוי כמי שתומכת בפילגש הישראלית במקום האישה החוקית הפלסטינית. היגיון זה עדיין קיים כמובן (ראה ערך ירדן ומצרים), אולם אירועי השנים האחרונות מלמדים, כי לקשר מדיני או מודיעיני עם ישראל יש גם חשיבות הרתעתית: שהרי אם המטרה היא

* פרופ' אלי פודה הוא חבר ועד מנהל במכון מיתווים ומרצה בחוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית.

להרתיע את איראן, כיצד קשר המתקיים בחשאי ואינו ידוע יעשה את פעולתו? במלים אחרות, פרסום הקשר על ידי הסעודים (ואחרים) אינו אקראי והוא נועד להרתיע את איראן ובעלות בריתה. פרסום כזה גם יוצר את התשתית לחיזוק הקשר אם וכאשר תחול תזוזה מדינית.

בדומה למומחים שאזכרו מעלה, גם אני האמנתי (ועדיין מאמין), כי ערב הסעודית, מדינות המפרץ ואחרות לא ינקטו בצעדי נורמליזציה של ממש ללא התקדמות משמעותית בפתרון הסכסוך עם הפלסטינים. אבל עמדה פלסטינית נוקשה, כמו גם המשך הפילוג בקרב הפלסטינים בין הרשות לחמאס, עשויים להביא את ראשי מדינות ערב – כמו סאודאת וחוסיין בזמנם – למסקנה כי האינטרסים המדינתיים שלהם חשובים יותר מהמחויבות הערבית לשאלת פלסטין. וזו בהחלט סיבה לדאגה מבחינתו של עבאס. הוא אולי יכול להתנחם בעובדה שמדיניות נוקשה אינה מאפיין רק של הפוליטיקה הפלסטינית אלא גם של ממשלות ישראל.